Sari Agriculture Sciences and Natural Resources University

Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture Vol. 13, Issue 1, 2026 p: 140-157 OPEN ACCESS

Research Paper

Identifying Inhibiting and Promoting Factors in the Development of Rural Women's Entrepreneurship: A Case Study of the Central District of Ardabil County

Bahram Imani[1] and Mahsa Mahmoudi[2]

1- Associate Professor, Department of Urban and Rural Planning, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran, (Corresponding author: bahram_imani60@yahoo.com)
2- M. Sc. in Rural Planning, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

Received: 06 August, 2025 Revised: 02 November, 2025 Accepted: 21 November, 2025

Extended Abstract

Background: Entrepreneurship in rural areas can address several challenges, including unemployment, low income, and lack of economic diversity. Given the undeniable role of women in rural development, strengthening rural women's entrepreneurship is considered an effective strategy for achieving sustainable rural development. Due to its economic conditions, the prevalence of certain religious interpretations, and its traditional rural structure, Ardabil County does not provide favorable conditions for entrepreneurial activities—particularly for women. Despite the substantial potential for women's employment in fields such as handicrafts and home-based industries, the local community's attitude toward women's employment is often unfavorable. Consequently, and in light of the county's underdevelopment, the participation of women—especially rural women—in economic activities remains very low. Accordingly, the present study aims to identify inhibiting and promoting factors affecting the development of rural women's entrepreneurship in the villages of the central district of Ardabil County.

Methods: This study employed an analytical–descriptive research design, applied in purpose, and based on a quantitative–qualitative approach. Qualitative content analysis (grounded theory) was used to examine previous studies and related resources. Data were collected through library research and field methods. The statistical population consisted of women from rural households in Ardabil County. Sample villages were selected based on two criteria: having more than 20 households and having a local council or dehyar administrative structure. In total, 86 villages in the central district met these criteria. A stratified multi-stage sampling method was applied. A sample size of 358 households was determined using Cochran's formula, and questionnaires were distributed proportionally among the selected villages. To investigate the subject, 36 items across five dimensions were used for the promoting factors, and 39 items across seven dimensions for the inhibiting factors, based on previous research. Cronbach's alpha was calculated as 0.842, indicating acceptable reliability. Structural equation modeling (SEM) using LISREL software was employed to analyze the collected data.

Results: Based on the results obtained regarding inhibiting factors, the highest factor loading among social and cultural factors belonged to the item "lack of recognition of opportunities to start a business among rural women" (factor loading = 0.84). Among economic factors, it was "failure to establish preferred jobs for women in rural areas" (factor loading = 0.85); among educational factors, "lack of sufficient skills and expertise among rural women" (factor loading = 0.83); among managerial factors, "lack of coordination between organizations and institutions to promote entrepreneurship" (factor loading = 0.83); among psychological factors, "risk aversion and low risk-taking tendency among women" (factor loading = 0.79); among technical factors, "lack of access to up-to-date technology and knowledge in various fields for rural women" (factor loading = 0.85); and among policymaking factors, "absence of organizations, associations, or guilds to support women entrepreneurs at the societal level" (factor loading = 0.80). In other words, these indicators played the most significant role in influencing the latent variables (inhibiting factors of rural women's entrepreneurship development). Based on the results obtained regarding driving factors, community environment (effect coefficient = 0.922), infrastructure (effect coefficient = 0.882), and social factors (effect coefficient = 0.867) were identified as the most important drivers of rural women's entrepreneurship development. Among these, the highest factor loading for social factors was "determination to create employment for rural women" (factor loading = 0.82); for economic factors, "attention to small and micro enterprises in villages"

Copyright ©2026 Imani and Mahmoudi. Published by Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 Unported License which allows users to read, copy, distribute and make derivative works for non-commercial purposes from the material, as long as the author of the original work is cited properly.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

(factor loading = 0.79); for infrastructure factors, “enhancing productivity of existing environmental and natural resources in villages” (factor loading = 0.82); for educational factors, “training and conducting basic entrepreneurship courses for women” (factor loading = 0.80); and for community environment factors, “availability of primary resources in the studied area” (factor loading = 0.79). In other words, these indicators had the most substantial impact on changes in the latent variables (driving factors of rural women’s entrepreneurship development).

Conclusion: The results indicate that managerial weakness is the most influential inhibiting factor, whereas the social environment is the most significant promoting factor in the development of rural women's entrepreneurship. Strengthening these factors and considering their interrelationships can foster the desirable and sustainable development of women’s entrepreneurship in the central district of Ardabil County. Several recommendations are proposed based on the findings. These include facilitating greater participation of women in the labor market, particularly in occupations where women are highly capable—such as handicrafts, carpet weaving, and sewing. Traditional beliefs in the region, such as the notion that only men should work outside the home, should be addressed through raising awareness and education. Supportive policies—such as tax reductions and expanded tax exemptions for entrepreneurial units in rural areas—should be implemented. Establishing and developing local markets and improving marketing channels for locally produced goods are also essential. In addition, organizing training programs for husbands and heads of households to raise awareness of the economic potential of women, providing financial credit for entrepreneurial initiatives, and fostering a culture that supports women’s presence in social and economic activities can significantly contribute to the advancement of entrepreneurship among rural women.

Keywords: Ardabil County, Entrepreneurship, Inhibiting factors, Promoting factors, Rural women

How to Cite this Article: Imani, B., & Mahmoudi, M. (2026) Identifying Inhibiting and Promoting Factors in the Development of Rural Women's Entrepreneurship: A Case Study of the Central District of Ardabil County. *J Entrepreneurial Strategies Agric,* 13(1), 140-157. DOI: 10.61882/jea.2026.445

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری

مقاله پژوهشی

شناسایی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی: مطالعه موردی بخش مرکزی شهرستان اردبیل

بهرام ایمانی[۱] و مهسا محمودی[۲]

۱- دانشیار، گروه برنامه‌ریزی شهری و روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران، (نویسنده مسوول: bahram_imani60@yahoo.com)
۲- دانش‌آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۱۵ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۴/۰۸/۱۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۳۰
صفحه ۱۴۰ تا ۱۵۷

چکیده مبسوط

مقدمه و هدف: کارآفرینی در مناطق روستایی می‌تواند برطرف کننده بسیاری از چالش‌ها از جمله بیکاری، درآمد پایین، فقدان تنوع اقتصادی و غیره باشد. در این بین، با توجه به نقش غیر قابل انکار زنان در توسعه روستایی، تقویت کارآفرینی زنان روستایی راهکاری موثر در راستای تحقق توسعه پایدار روستایی محسوب می‌شود. شهرستان اردبیل با توجه به وضعیت اقتصادی و رواج برداشت‌های خاص از باورهای مذهبی و همچنین ساختار زندگی سنتی و روستایی شرایط چندان مناسبی جهت انجام فعالیت‌های کارآفرینانه به‌خصوص برای زنان ندارد. با توجه به ساختار سنتی شهرستان علی‌رغم وجود پتانسیل‌های زیاد برای اشتغال زنان روستایی در حوزه‌های صنایع دستی، صنایع خانگی و غیره، در اغلب موارد نگرش مردم محلی نسبت به اشتغال زنان چندان مناسب نیست و بنابراین با توجه به این مشکلات و همچنین توسعه نیافتگی شهرستان، میزان مشارکت زنان به‌خصوص زنان روستایی در فعالیت‌های اقتصادی بسیار پایین است. بر همین اساس، در پژوهش حاضر به شناسایی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی در روستاهای بخش مرکزی شهرستان اردبیل پرداخته شده است.

مواد و روش‌ها: روش تحقیق در این پژوهش بر اساس ماهیت از نوع تحلیلی- توصیفی، بر اساس هدف از نوع کاربردی و رویکرد حاکم بر آن کمی- کیفی است، به‌طوری که جهت بررسی‌ها و منابع مختلف، از تحلیل محتوای کیفی (گرند تئوری) استفاده شده است. همچنین، جهت گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر، زنان خانوارهای روستایی شهرستان اردبیل بودند. روستاهای نمونه بر اساس شاخص داشتن جمعیت بالای ۲۰ خانوار و داشتن نهاد مدیریتی شورا- دهیار تعیین شدند. تعداد روستاهای بالای ۲۰ خانوار، بخش مرکزی شهرستان اردبیل برابر با ۸۶ روستا است، لذا جهت نمونه‌گیری، از روش طبقه‌ای (چند مرحله‌ای) استفاده شده است. با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه خانوارها برابر با ۳۵۸ خانوار به‌دست آمد و پرسشنامه‌ها به نسبت تعداد خانوار در بین روستاهای مورد مطالعه پخش شدند. جهت بررسی موضوع در قسمت عوامل پیش‌برنده از ۳۶ گویه در پنج بعد و عوامل بازدارنده شامل ۳۹ گویه در هفت بعد، بر اساس مطالعات سایر پژوهشگران، بهره گرفته شد. جهت سنجش پایایی پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده گردید و ضریب آن ۰/۸۴۲ به‌دست آمد که نشان دهنده پایایی مناسب است. به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌های به‌دست آمده، از آزمون معادلات ساختاری در نرم‌افزار Lisrel استفاده شد .

یافته‌ها: بر اساس نتایج به‌دست آمده از عوامل بازدارنده، بیشترین بار عاملی در میان عوامل اجتماعی و فرهنگی به گویه عدم شناسایی فرصت‌ها برای ایجاد کسب‌وکار در بین زنان روستایی (بار عاملی ۰/۸۴)، در بین عوامل اقتصادی به گویه عدم راه‌اندازی مشاغل مورد علاقه زنان در مناطق روستایی (بار عاملی ۰/۸۵)، در بین عوامل آموزشی به گویه نداشتن مهارت و تخصص کافی زنان روستایی (بار عاملی ۰/۸۳)، در بین عوامل مدیریتی به گویه ناهماهنگی سازمان‌ها و نهادها در جهت افزایش توسعه کارآفرینی (بار عاملی ۰/۸۳)، در بین عوامل روانشناختی به گویه عدم ریسک و پایین بودن سطح ریسک در بین زنان (بار عاملی ۰/۷۹)، در بین عوامل فنی به گویه عدم دسترسی زنان روستایی به فناوری و دانش روز در زمینه‌های مختلف (بار عاملی ۰/۸۵) و در بین عوامل سیاست‌گذاری به گویه نبود سازمان، انجمن و یا صنف در خصوص حمایت از زنان کارآفرین در سطح جامعه (بار عاملی ۰/۸۰) اختصاص یافته است. به بیانی دیگر، این نشانگرها بالاترین نقش را در تغییرات متغیرهای پنهان(عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی) داشته‌اند. همچنین، براساس نتایج به‌دست آمده از عوامل پیش‌برنده، عوامل محیط اجتماع (با ضریب اثر ۰/۹۲۲)، زیربنایی (با ضریب اثر ۰/۸۸۲) و اجتماعی (با ضریب اثر ۰/۸۶۷) به‌ترتیب مهم‌ترین عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی هستند. در این بین، بیشترین بار عاملی در میان اجتماعی به گویه مصمم بودن در ایجاد اشتغال زنان روستایی (بار عاملی ۰/۸۲)، در بین عوامل اقتصادی به گویه توجه به کسب‌وکارهای کوچک و خرد در روستاها (بار عاملی ۰/۷۹)، در بین عوامل زیربنایی به گویه افزایش بهره‌وری از منابع و امکانات محیطی و طبیعی موجود در روستا (بار عاملی ۰/۸۲)، در بین عوامل آموزشی به گویه آموزش و برگزاری کلاس‌های آموزشی برای زنان در زمینه مهارت اولیه کسب و کار (بار عاملی ۰/۸۰) و در بین عوامل محیط اجتماع به گویه وجود منابع اولیه در منطقه مورد مطالعه (بار عاملی ۰/۷۹) اختصاص یافته است. به بیانی دیگر، این نشانگرها بالاترین نقش را در تغییرات متغیرهای پنهان (عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی) داشته‌اند.

نتیجه‌گیری: طبق نتایج حاصل از پژوهش می‌توان گفت که ضعف مدیریتی مهم‌ترین عامل بازدارنده و عامل محیط اجتماع مهم‌ترین عامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی هستند، به‌طوری‌که تقویت این عوامل و مدنظر قرار دادن روابط آن‌ها با یکدیگر، می‌تواند زمینه‌ساز تحقق و توسعه مطلوب و الگومدار کارآفرینی زنان روستایی بخش مرکزی شهرستان اردبیل باشد. با توجه به نتایج پژوهش جهت توسعه کارآفرینی زنان روستایی، پیشنهاد می‌شود که زمینه برای حضور بیشتر زنان در بازار کار به‌ویژه در مشاغلی که زنان به آسانی و حتی بهتر از مردان از عهده آن بر می‌آیند؛ همانند صنایع دستی، فرش‌بافی، خیاطی و ... فراهم گردد. برخی باورهای سنتی رایج در منطقه (از جمله این‌که فقط مردان نان‌آور خانه هستند و حق فعالیت و کار در بیرون از منزل را دارند) ریشه‌کن گردند. مجموعه‌ای از سیاست‌های حمایتی و تشویقی مانند کاهش مالیات و افزایش معافیت مالیاتی برای واحدهای کارآفرین فعال در مناطق روستایی اعمال شوند. احداث و توسعهٔ بازارهای محلی و فراهم کردن زمینه فروش مناسب محصولات و کالاهای تولید شده از مهم‌ترین عوامل در توسعه کارآفرینی زنان روستایی می‌تواند باشد. همچنین، برگزاری کلاس‌های آموزشی برای توجیه همسران و سرپرستان خانوار در خصوص توانایی سودآوری زنان در صورت حمایت مالی از آنها، فراهم کردن اعتبار مورد نیاز برای فعالیت‌های کارآفرینانه، فرهنگ‌سازی برای حضور زنان در عرصه‌های اجتماعی و تلاش در مشارکت دادن هر چه بیشتر آنان در فعالیت‌های کارآفرینانه جهت تبادل دانش و اطلاعات می‌توانند تا حد زیادی موجب توسعه کارآفرینی در بین زنان روستایی گردند.

واژه‌های کلیدی: زنان روستایی، شهرستان اردبیل، عوامل بازدارنده، عوامل پیش‌برنده، کارآفرینی

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

مقدمه

توسعه و رشد کارآفرینی در امور روستایی، یکی از راه‌حل‌های مؤثر جهت بهبود و رفع مشکلات اقتصادی در کشورهای در حال توسعه است (Darvari *et al*., 2024). بسیاری از محققین بر این باور هستند که کارآفرینی روستایی، رویکردی نوین جهت توانمندسازی و ارتقا ظرفیت‌های روستاییان و ابزاری جهت رسیدن به توسعه پایدار روستایی است (Shaaban, 2022) که نقش مهمی در جهت رشد و توسعه شغل و فعالیت‌های کشاورزی و غیر کشاورزی در راستای بهبود معیشت روستائیان دارد (Naminse & Zhuang, 2018). روان‌شناسان برای توسعه کارآفرینی، ویژگی‌های روان‌شناختی کارآفرینان از جمله مخاطره‌پذیری، میل به استقلال‌طلبی، ویژگی‌های شخصیتی و انگیزشی، اعتماد به نفس و پشتکار را شرط لازم برای کارآفرین می‌دانند (Chowdhury, 2007). به‌طوری که امروزه در نظریه‌های جدید توسعه روستایی از کارآفرینی روستایی به‌عنوان راهکاری مناسب برای توانمندسازی و ظرفیت‌سازی در مناطق روستایی در جهت تغییر الگوی زندگی کنونی، کاهش شکاف شهر و روستا، ایجاد برابری اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی یاد می‌شود (Sangolagi & Alagawadi, 2016). به زعم برخی از نویسندگان، کارآفرینی تلاشی برای ایجاد ارزش از طریق به‌کارگیری فرصت‌های تجاری موجود بیان شده است. از سوی دیگر، تشخیص فرصت و تحمل ریسک برای دریافت نوع خاصی از پاداش‌ها، دلایلی برای راه‌اندازی کارآفرینی هستند (Amofah, 2021). یکی از مهمترین معیارها برای سنجش درجه توسعه یافتگی یک کشور، میزان اعتبار و اهمیتی است که زنان در آن کشور دارا هستند. زنان روستایی یکی از گروه‌های موجود و مؤثر در روستا هستند که نود درصد از صنایع دستی و حدود ۴۰ درصد از فعالیت‌های صورت گرفته در زمینه کشاورزی، توسط آنها انجام می‌شوند (Tahmasbi *et al*., 2022)، به گونه‌ای که جامعه‌ای که برای رسیدن به توسعه تلاش می‌کند، نیازمند تحقق عدالت اجتماعی است. این امر در سایه بهبود شرایط زنان در تمامی عرصه‌ها قابل تحقق و دستیابی است. ظهور و توسعه کارآفرینی روستایی یک پدیده وابسته به متغیرهای اجتماعی، اقتصادی، روان‌شناختی و سیاسی است و اغلب به‌عنوان شرایط حمایت‌کننده برای توسعه کسب و کارهای روستایی مطرح می‌گردد (Rezaei *et al*., 2022). در نتیجه، نقش زنان روستایی در تحقق اهداف توسعه روستایی، نقشی انکارناپذیر است. به‌همین دلیل، در برنامه‌های توسعه تلاش می‌شود تا علاوه بر این که مشارکت زنان روستایی در بازار کار افزایش یابد، شرایط لازم برای توسعه و کارآفرینی زنان نیز فراهم شود تا زنان با پدید آوردن کسب و کار و فرصت‌های شغلی برای خود و دیگران، بتوانند مشکل کنونی جامعه را پایان بخشند. توسعه کسب و کار و کارآفرینی زنان روستایی، راهکاری مناسب در نظریه‌های توسعه است، که هدف آن ظرفیت‌سازی و توانمندسازی در مناطق روستایی و تغییر الگوی زندگی کنونی به الگوی مطلوب و شایسته انسانی است (Cobb *et al*., 2016) که در نهایت منجر به ایجاد و برابری اقتصادی، اجتماعی، نهادی، آموزشی و فرصت کسب‌وکار می‌گردد (Sharma, 2016). همچنین، کارآفرینی زنان روستایی به‌عنوان یک ابزار بالقوه، جهت کاهش مشکلات نسبی زنان در مناطق روستایی از طریق توسعه اقتصاد روستایی است (Raman *et al*., 2022). به‌طور طبیعی، زنان کارآفرین روستایی، به‌عنوان یک کاتالیزور مثبت، جهت رشد و توسعه اقتصاد روستایی عمل می‌کنند و نقش مهمی در توسعه اقتصادی جامعه روستایی دارند. به‌دنبال این توسعه، اقتصاد ملی نیز، به‌خصوص در کشورهای در حال توسعه، رشد خواهد یافت (Kamberidou, 2020).

با توجه به آنچه مطرح شد، کارآفرینی زنان روستایی در کشور، ابزاری مهم برای رسیدن به توسعه پایدار به‌شمار می‌رود. در واقع، اشتغال و ارتقای کارآفرینی زنان روستایی واقعیتی مهم و راهکاری مؤثر است که پیامدهای آن در بلندمدت دیده شود؛ به این صورت که اشتغال و درآمدزایی در بین زنان روستایی باعث ایفای نقش مؤثر آنان در سایر عرصه‌های زندگی می‌شود (Mansoori & Baghaei, 2021). این موضوع از آنجایی‌که در مناطق روستایی، نقش زنان در فعالیت های اقتصادی-اجتماعی و فعالیت‌های درون منزل، گاهی به مراتب بیشتر از مردان است، می‌تواند موجب رونق اقتصادی جامعه گردد (Amini, 2021). با این وجود، تقویت فعالیت های کارآفرینی زنان روستایی بدون شناسایی و تمرکز بر بهبود عوامل مؤثر بر آن، امری غیر ممکن به‌نظر می‌رسد (Falah & Parhizgar, 2021).

در این میان، استان اردبیل از استان‌های کمتر توسعه یافته شور است. بیکاری، فقر گسترده، محرومیت‌های اقتصادی و اجتماعی از ویژگی‌های بارز این استان هستند. در این بین، شهرستان اردبیل با توجه به وضعیت اقتصادی و رواج برداشت‌های خاص از باورهای مذهبی و همچنین ساختار زندگی سنتی و روستایی، شرایط چندان مناسبی جهت انجام فعالیت‌های کارآفرینانه به‌خصوص برای زنان ندارد (Tahmasbi *et al*., 2022). با توجه به ساختار سنتی شهرستان علی‌رغم وجود پتانسیل‌های زیاد برای اشتغال زنان روستایی در حوزه‌های صنایع دستی، صنایع خانگی و غیره، متأسفانه نگرش مردم محلی نسبت به اشتغال زنان چندان مناسب نیست و بنابر این با توجه به این مشکلات و همچنین توسعه نیافتگی شهرستان، میزان مشارکت زنان به‌خصوص زنان روستایی در فعالیت‌های اقتصادی بسیار پایین است. باورهای خاص مذهبی و فرهنگی رایج در شهرستان که تحت تأثیر فرهنگ کشورهای همسایه هستند باعث شده‌اند تا زنان را موجوداتی ضعیف و محدود به خانه بدانند و وجود این تفکر امکان بروز توانمندی‌ها و استعدادهای این قشر عظیم جامعه را از آنها سلب نموده است (Noorabadi *et al*., 2023). همچنین، لازم به ذکر است که در بخش‌هایی از این شهرستان اصولاً کار خارج از خانه زنان را عیب بزرگی می‌دانند و مانع از حضور زنان در بازار کار می‌شوند. با عنایت به موارد ذکر شده، زنان در این شهرستان با چالش‌های زیادی مواجه‌اند و جایگاه اشتغال آنان در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی چندان مناسب نیست (حدود ۱۰

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]
[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

درصد). با توجه به اهمیت نقش زنان در راستای توسعه اقتصادی شهرستان، ترویج و توسعه کارآفرینی زنان روستایی از مهم‌ترین راهبردهایی است که باید در رأس برنامه‌های توسعه شهرستان قرار گیرد، چرا که این امر باعث تسهیل و موفقیت زنان روستایی در حیطه کارآفرینی می‌شود که می‌تواند توسعه روستایی و توسعه پایدار را به‌همراه داشته باشد. بر همین اساس، در پژوهش حاضر به شناسایی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی در روستاهای بخش مرکزی شهرستان اردبیل پرداخته شده است.

کارآفرینی یکی از موضوعات مهم در عرصه توسعه اقتصادی و توسعه ملی است که در سطوح متفاوت شهری و روستایی مطالعات متعددی در این زمینه صورت گرفته است. با توجه به موضوع پژوهش (بررسی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی)، سعی گردید مطالعاتی که بیشترین ارتباط را با پژوهش حاضر دارند انتخاب و بررسی شوند. از جمله این مطالعات می‌توان به پژوهش رادان (Radan, 2020) اشاره نمود که طی یک مطالعه کیفی به بررسی نقش عوامل اجتماعی و فرهنگی در گرایش زنان خانه‌دار به امور تعاون به‌عنوان نمونه‌ای از فعالیت کارآفرینانه پرداخت. نتایج بیانگر این بودند که نبود سرمایه و نبود شناخت از تعاون به‌عنوان شرط زمینه‌ای، توانایی‌های فردی به‌عنوان شرط علی، خانواده و دوستان به‌عنوان شرط مداخله‌گر، تعهدات مالی، حقوقی و اخلاقی به‌عنوان تعاملات در گرایش زنان به فعالیت‌های تعاونی مؤثر هستند. آگروال و همکاران (Agarwal *et al*., 2020) با استفاده از رویکرد کیفی عوامل حیاتی برای توسعه کارآفرینی اجتماعی زنان در هند را مورد بررسی قرار دادند و دریافتند که عوامل فردی، اجتماعی و محیطی بر موفقیت زنان کارآفرین اجتماعی مؤثر واقع می‌شوند. در پژوهشی دیگر، یاسوری و نوروز نژاد (Yasoori & Norozinejad, 2021) فراتحلیل کیفی ابعاد توسعه کارآفرینی زنان روستایی را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج این پژوهش نشان دادند که مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر توسعه کارآفرینی زنان روستایی شامل سطح سواد و دانش فردی زنان روستایی، شرکت در دوره‌های آموزشی کارآفرینی، کسب درآمد، عامل عضویت در گروه های ثانویه، حمایت خانواده، حمایت نهادهای دولتی و عامل حمل‌ونقل هستند. شاهوند و همکاران (Shahvand *et al*., 2021) پژوهشی را به‌منظور بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی اجتماعی زنان روستایی انجام دادند. نتایج این پژوهش نشان دادند که عوامل انگیزشی محیطی مؤثر بر کارآفرینی زنان، به دو دسته عوامل کشش و رانشی تقسیم می‌شوند. این عوامل در برگیرنده نیازهایی مانند کافی نبودن درآمد خانواده، بیکاری، فقدان رضایت شغلی و انتخاب مشاغل قابل انعطاف به‌علت تعهدات خانوادگی شناسایی شدند که سبب ورود زنان به کسب‌وکار می‌شوند. نایوب (Naguib, 2022) در پژوهشی به بررسی انگیزه‌ها و موانع کارآفرینی زنان در مراکش پرداخت و دریافت که تصمیم‌گیری یا فقدان تصمیم‌گیری برای ورود به کسب و کار و تعقیب ایده کارآفرینی به عواملی نظیر شرایط کودکی، وضعیت نظام خانواده، دوستان، الگوی نقش و وضعیت اقتصادی تجارب قبلی بستگی دارد. کریمی و همکاران (Karimi *et al*., 2022) در پژوهشی که با هدف تأثیر توانمندی و تاب‌آوری بر موفقیت کارآفرینانه زنان روستایی منطقه سیستان انجام دادند، دریافتند که توانمندی و تاب‌آوری کارآفرینانه رابطه مثبت و معنی‌داری با موفقیت کارآفرینانه زنان کارآفرین روستایی دارند. همچنین، نتایج نشان دادند که توانمندی کارآفرینانه به‌طور غیر مستقیم هم از طریق تاب‌آوری بر موفقیت کارآفرینانه زنان کارآفرین روستایی تأثیر مثبتی دارد. مالکی و همکاران (Maleki *et al*., 2022) تأثیر تأمین مالی خرد بر کارآفرینی و رفاه در میان وام گیرندگان زن در مناطق روستایی پاکستان را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج این مطالعه نشان دادند که تأمین مالی خرد بر تحریک کارآفرینی زنان روستایی مؤثر است ولی محدودیت‌هایی در زمینه ترویج سرمایه‌گذاری سرمایه انسانی وجود دارد. نورآبادی و همکاران (Noorabadi *et al*., 2023) پیشران‌های فرصت‌های کارآفرینی زنان روستایی کارآفرین در بخش کشاورزی استان ایلام را مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان دادند که سرمایه اجتماعی، ویژگی‌های روان‌شناختی، سرمایه انسانی، هوش کارآفرینانه، حمایت‌های محیطی و هوشیاری، از پیشران‌های مهم در ایجاد فرصت‌های کارآفرینی هستند. ویکوویچ و همکاران (Vukovich *et al*., 2023) در پژوهشی توسعه گردشگری، کارآفرینی و توانمندسازی زنان در روستاهای صربستان را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج نشان دادند که پتانسیل توریستی مناطق روستایی را می‌توان از طریق حمایت ذینفعان گردشگری محلی افزایش داد. از سوی دیگر زنان بدون علاقه حرفه‌ای یا شغل در مناطق روستایی، شانس کسب درآمد و استقلال اقتصادی بیشتری دارند. احمدی و همکاران (Ahmadi *et al*., 2024) موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج مقایسه میانگین ها نشان دادند که نتایج آزمون معنی‌دار بودند و تفاوت معنی‌داری بین شاخص‌های موانع کارآفرینی زنان روستایی در روستاهای گردشگر پذیر وجود داشت. بنازاده و همکاران (Banazadeh *et al*., 2024) در پژوهشی تعیین‌کننده‌های توسعه فعالیت‌های کارآفرینی زنان روستایی استان فارس را مورد مطالعه قرار دادند. نتایج بررسی آنها نشان دادند که بین توسعه فعالیت‌های کارآفرینی اعضا در سه شهرستان شیراز، مرودشت و استهبان، اختلاف معنی‌داری وجود داشت و زنان مرودشت از میانگین توسعه کارآفرینی بیشتری برخوردار هستند. تورکین‌تن (Torkinton *et al*., 2025) چالش‌های کارآفرینی مهاجر، سبک زندگی مرتبط با گردشگری در مناطق روستایی آلگاروه در پرتغال را مورد مطالعه قرار دادند. آنها دریافتند که در سطوح خرد، میانی و کلان فرآیند مهاجرت کارآفرینی، چالش‌های مختلفی وجود دارند. پرتکرارترین چالش در این زمینه، سطح بوروکراسی و مشکلاتی است که در فرآیند های قانونی وجود دارند. این موضوع بیشتر به دلیل موانع زبانی و همچنین فقدان اطلاعات واضح در مورد عدم پشتیبانی تخصصی شناسایی گردید.

با توجه به این‌که در خصوص شناسایی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه کارآفرینی روستایی در بخش مرکزی

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]
[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

شهرستان اردبیل تحقیق مستقلی صورت نگرفته است، از این لحاظ تحقیق حاضر دارای جنبه نوآوری است. همچنین، استفاده از شاخص‌های جامع و استفاده از نرم‌افزار لیزرل نشان‌دهنده تفاوت این پژوهش با سایر پژوهش‌های انجام گرفته است.

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش بر اساس ماهیت از نوع تحلیلی- توصیفی، بر اساس هدف از نوع کاربردی و رویکر حاکم بر آن کمی- کیفی است، به‌طوری‌که جهت بررسی‌ها و منابع مختلف، از تحلیل محتوای کیفی (گرند تئوری) استفاده شد. همچنین، جهت گردآوری اطلاعات از روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده گردید. جامعه آماری پژوهش حاضر زنان خانوارهای روستایی شهرستان اردبیل بودند. روستاهای نمونه بر اساس شاخص داشتن جمعیت بالای ۲۰ خانوار و داشتن نهاد مدیریتی (همچون شورا و دهیاری) تعیین شدند. تعداد روستاهای بالای ۲۰ خانوار، بخش مرکزی شهرستان اردبیل برابر با ۸۶ روستا است، لذا جهت نمونه‌گیری، از روش طبقه‌ای (چند مرحله‌ای) استفاده گردید. با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه خانوارها برابر با ۳۵۸ خانوار به‌دست آمد و پرسشنامه‌ها به نسبت تعداد خانوار در بین روستاهای مورد مطالعه پخش شدند. جدول ۱ پراکندگی نمونه‌ها را در هر یک از روستاها نشان می‌دهد.

جدول ۱- پراکنش پرسشنامه‌های خانوار در روستاهای نمونه

Table 1. Distribution of household questionnaires in sample villages

ردیف Row	روستا Village	خانوار Household	تعداد نمونه Sample Number	ردیف Row	روستا Village	خانوار Household	تعداد نمونه Sample Number
1	نقدی‌کندی Noghdi kandi	43	3	11	چنذانق Chanzanagh	181	12
2	گل‌تپه Goltape	52	4	12	گرجان Gargan	268	18
3	بیگلرآباد Biglar abad	39	3	13	باروق Baroogh	279	19
4	الماس Almas	44	3	14	دیجویجین Dijvijin	348	24
5	اردی Ardi	50	3	15	آقاباقر Aghabagher	363	25
6	پیرآلقر Piralghir	97	7	16	داشلوجه Dashloje	43	3
7	بنفشه درق Banafshe daragh	108	7	17	آق‌بلاغ Aghbalagh	412	28
8	قاسم قشلاقی Ghasem gheshlaghi	39	3	18	نوران Nooran	211	14
9	قره‌لر Gharalar	156	11	19	شام اسبی Sham asbi	820	55
10	حسن باروق Hasan baroogh	180	12	20	امیدچه Omidche	503	34

منبع: محاسبات نگارنده، ۱۴۰۴

Source: Author's calculations, 2025

از آن جایی که رایج‌ترین وسیله جمع‌آوری اطلاعات در تحقیقات پیمایشی پرسشنامه است، لذا در پژوهش حاضر نیز ابزار اندازه‌گیری تحقیق پرسشنامه بود. پرسشنامه مورد نظر از دو قسمت تشکیل شده است که بخش اول آن مربوط به عوامل پیش‌برنده کارآفرینی زنان روستایی است که دارای ۳۶ گویه بود که بعد اجتماعی دارای ۱۳ گویه، بعد اقتصادی دارای ۷ گویه، بعد زیربنایی دارای ۶ گویه، بعد آموزشی دارای ۶ گویه و بعد محیط اجتماع نیز ۶ گویه دارند. بخش دوم پرسشنامه مربوط به عوامل بازدارنده کارآفرینی زنان روستایی است که دارای ۳۹ گویه شامل بعد اجتماعی و فرهنگی دارای ۸ گویه، بعد اقتصادی دارای ۷ گویه، بعد آموزشی دارای ۵ گویه، بعد مدیریتی دارای ۷ گویه، بعد روانشناختی دارای ۴ گویه، بعد فنی دارای ۵ گویه و بعد سیاست‌گذاری دارای ۴ گویه هستند. جهت سنجش پایایی پرسشنامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده گردید و ضریب آن ۰/۸۴۲ به‌دست آمد که نشان دهنده پایایی مناسب می‌باشد. قابل ذکر است که جهت امتیازدهی به سوالات پژوهش از طیف لیکرت و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون معادلات ساختاری در نرم‌افزار لیزرل استفاده گردید.

نتایج و بحث

عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی

بر اساس تحلیل محتوای کیفی داده‌های گردآوری شده از طریق بررسی منابع موجود و مصاحبه‌ها، مفاهیم کلیدی از متن یادداشت‌ها و مصاحبه‌ها استخراج و طی انجام کدگذاری باز ۳۹ عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شناسایی شدند. در مرحله کدگذاری باز، مفاهیم با همدیگر مقایسه شدند و با ادغام مفاهیمی که خصوصیت یکسانی داشتند، هفت گروه اصلی شامل عوامل اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، آموزشی، مدیریتی، روانشناختی، فنی و سیاست‌گذاری شناسایی گردیدند. بر اساس نتایج به دست آمده از تحلیل محتوای کیفی بررسی‌ها و منابع مختلف، چارچوب عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی به‌صورت شکل (۱) طراحی شد.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

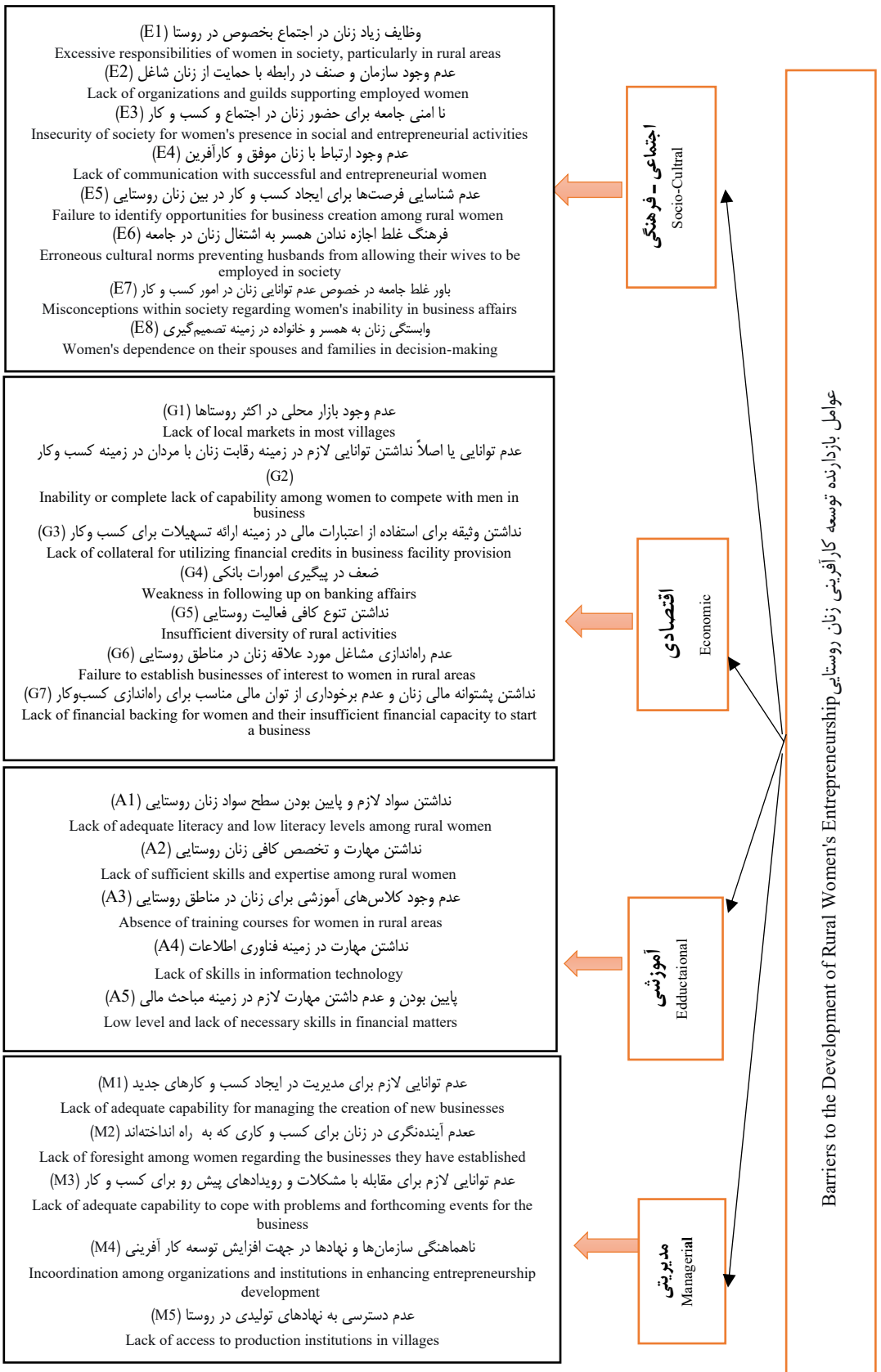

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]
[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

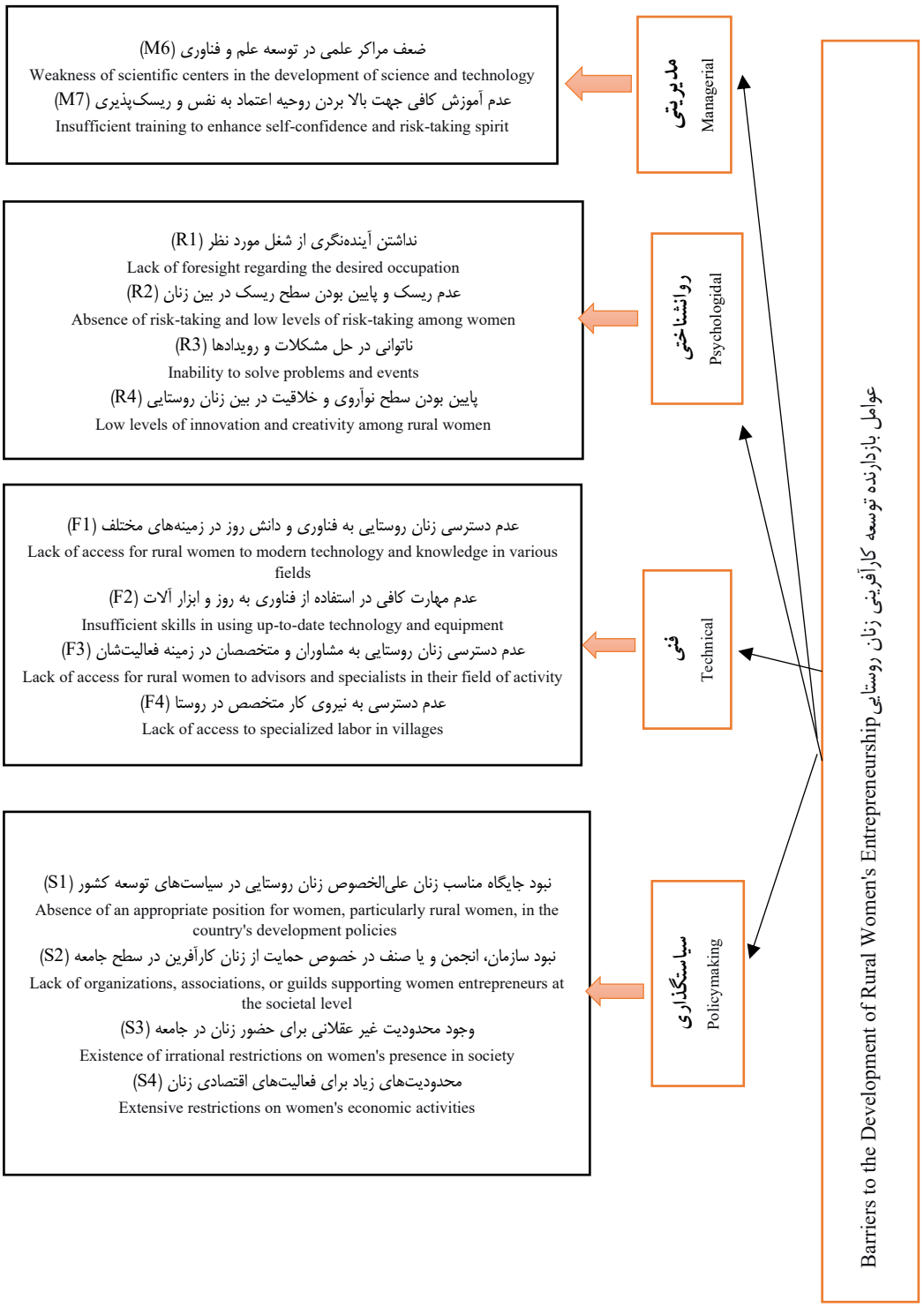

شکل ۱- چارچوب عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی
Figure 1. The framework of factors inhibiting the development of rural women's entrepreneurship

به‌منظور تأیید مدل و بررسی برازش الگوی اندازه‌گیری مربوط به عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی، از آزمون تحلیل عاملی تأییدی نوع دوم بهره گرفته شد. جهت ارزیابی مدل تحلیل عاملی، از شاخص‌های برازندگی ذکر شده در جدول ۲ استفاده شد. بر اساس نتایج به‌دست آمده، مقدار مربع کای برابر با ۵۱/۹۲۲ با درجه آزادی ۱۸/۳۵۶ است که در سطح خطای یک درصد ($P < 0.01$) معنی‌دار شده است، اما مقدار نسبت کای‌اسکویر به درجه آزادی برابر با ۵۹/۲ است که نشان‌دهنده برازش قابل قبول مدل است. نتایج تحقیقات به‌دست آمده از کوواریانس و واریانس در

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]
[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

(SRMR=0.04 و RBMR=0.05) نشـــان می‌دهنـد کـه واریانس و کوواریانس خطا به نحو مطلوبی کنترل شـده‌اند و شـــاخص GFI نشـــان‌دهنده مقدار نســـبی واریانس‌ها و کوواریانس‌هایی است که توسط مدل تبیین می‌شوند. مقدار به‌دسـت آمده برای این شـاخص (GFI = 0.83) تأییدکننده نتایج مربع کای اسـت. نتایج شـاخص‌های بررسـی الگوهای جایگزین بیانگر این هسـتند که مقادیر شـاخص‌ها برای نمونه بیشـتر از ۰/۹ محاسـبه شـده‌اند که مقدار قابل قبولی اسـت. مقدار شـــاخص RMSEA برای مدل‌های با برازش مطلوب ۰/۰۸ و کمتر اسـت و مقدار این شـاخص برای مدل عوامل بازدارنده توسـعه کارآفرینی زنان برابر ۰/۰۷ به‌دسـت آمد که حاکی از برازش نسبتاً مناسب مدل است. در مجموع، مدل از معیارهای برازش کلی قابل قبولی برخوردار اســت، به این معنی که داده‌های میدانی جمع‌آوری شده، تأیید کننده عوامل بازدارنده توســعه کارآفرینی زنان روســتایی در مرحله کیفی پژوهش هستند.

جدول ۲- انطباق نمونه محاسبه شده با شاخص‌های برازندگی

Table 2. Compliance of the calculated sample with the fit indices

شاخص‌های برازش مدل Model Fit Indices	حد مطلوب Optimum Limit	گزارش شده Reported
مقدار کای اسکویر (X2)	–	922.51
درجه آزادی (df)	–	356.18
نسبت کای اسکویر به درجه آزادی (x2.df)	≤3	2.59
ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب (RMSEA)	RMSEA ≤ 0.08	0.07
مجذور مقادیر باقیمانده ((RMR)	RBMR ≤0.05	0.05
مجذور مقادیر باقیمانده استاندارد شده (SRBMR)	SRBMR ≤0.05	0.04
شاخص برازندگی (GFI)	0.80 ≤ GFI	0.83
شاخص برازش تطبیقی (CFI)	0.90 ≤ CFI	0.91
شاخص برازش نرم‌شده (NFI)	0.90 ≤ NFI	0.93
شاخص برازش نرم‌نشده (NNFI)	0.90 ≤ NNFI	0.90
شاخص برازندگی فزاینده ((IFI)	0.90 ≤ IFI	0.95

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

Source: Research findings, 2025

جدول ۳ مدل نهایی تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی را بر اساس ضرایب استاندارد شده و ضرایب معنی‌داری نشان می‌دهد. اعتبار نمونه اندازه‌گیری با کمک بارهای عاملی، آزمون T و میانگین واریانس به‌دســـت آمده (AVE)[1] و اعتماد نمونه اندازه‌گیری، توسـط ضـریب اعتماد ترکیبی (CR)[2] بررسـی شدند. چنانچه مقدار بارهای عاملی مساوی و یا بیشتر از ۰/۴، آزمون T بیشتر از ۹۶/۱ باشد، AVE بیش‌تر از ۰/۰۵ و اعتماد ترکیبی بیشـــتر از ۰/۷ باشـــد، میزان اعتبار و اعتماد بخش مناسـب اسـت. نتایج نشـان می‌دهند که نشـانگرها اسـتاندارد هستند و بیشتر از ۰/۴ و مقدار آزمون T بیشتر از ۹۶/۱ است. پس رابطه معنی‌دار بین نشانگرها و عامل‌ها وجود دارد و همه نشـــانگرها از بینش بالایی برای اندازه‌گیری سـازه بهره‌مند هستند. شاخص میانگین واریانس به‌دست آمده برای هر سه بعد مورد مطالعه بیشـتر از ۰/۰۵ اسـت. بنابر این، هر نشـانگر فقط سـازه مربوط به خود را اندازه‌گیری می‌کند و نشـانگرها به‌درسـتی در قالب عوامل کلیدی طبقه‌بندی شـده‌اند. جهت بررســی پایایی مدل اندازه‌گیری از شـــاخص پایایی ترکیب استفاده شد. ضریب اعتماد برای هر کدام از سازه‌ها بیشتر از ۰/۰۷ به‌دست آمد که برداشت گوناگونی از نشانگرها در میان پاسخ‌دهندگان در هنگام پاسخ‌دهی به پرسشنامه وجود داشت و در مجموع، نشانگرها به‌خوبی توانسته‌اند متغیرهای پنهان را اندازه‌گیری کنند. طبق تخمین‌های این قسمت، بیشترین بار عاملی در میان عوامل اجتماعی و فرهنگی به گویه عدم شـناسـایی فرصـت‌ها برای ایجاد کسـب و کار در بین زنان روسـتایی (بار عاملی ۰/۸۴)، در بین عوامل اقتصـادی به گویه عدم راه‌اندازی مشـاغل مورد علاقه زنان در مناطق روسـتایی (بار عاملی ۰/۸۵)، در بین عوامل آموزشـــی به گویه نداشـــتن مهارت و تخصـص کافی زنان روسـتایی (بار عاملی ۰/۸۳)، در بین عوامل مدیریتی به گویه ناهماهنگی ســـازمان‌ها و نهادها در جهت افزایش توسـعه کار آفرینی (بار عاملی ۰/۸۳)، در بین عوامل روانشـناختی به گویه عدم ریسـک و پایین بودن سـطح ریســک در بین زنان (بار عاملی ۰/۷۹)، در بین عوامل فنی به گویه عدم دسـترسـی زنان روسـتایی به فناوری و دانش روز در زمینـه‌هـای مختلف (بـار عـاملی ۰/۸۵) و در بین عوامـل سـیاسـت‌گذاری به گویه نبود سـازمان، انجمن و یا صـنف در خصـوص حمایت از زنان کارآفرین در سـطح جامعه (بار عاملی ۰/۸۰) اختصـاص یافته اسـت. به بیانی دیگر، این نشـانگرها بالاترین نقش را در تغییرات متغیرهای پنهان (عوامل بازدارنده توسـعه کارآفرینی زنان روسـتایی) داشـته‌اند. جدول (۳) مدل نهایی تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی را بر اساس ضرایب استاندارد شده و ضرایب معنی‌داری نشان می‌دهد.

1 Average Variance Extracted

2 Composite Reliability

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

جدول ۳- رتبه‌بندی عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی
Table 3. Ranking of factors inhibiting the development of entrepreneurship of rural women

ابعاد Dimensions	نماگر Indicator	بار عاملی استاندارد Standard factor loading	خطای استاندارد SE	T	R2	CR	AVE
اجتماعی و فرهنگی Social and Cultural	E1	0.77	0.053	13.83	0.72	0.894	0.696
	E2	0. 75	0..055	13..65	0.71		
	E3	0..69	0..058	12.83	0.66		
	E4	0.62	0.061	12.69	0.62		
	E5	0.84	0.051	14.51	0.78		
	E6	0.73	0.056	13.19	0.69		
	E7	0.72	0.057	13.05	0.68		
	E8	0.75	0.054	13.64	0.71		
اقتصادی Economic	G1	0.62	0.056	13.17	0.62	0.844	0.644
	G2	0.64	0.053	13.39	0.65		
	G3	0.65	0.052	13.41	0.66		
	G4	0.49	0.061	11.31	0.51		
	G5	0.53	0.054	12.22	0.58		
	G6	0.85	0.041	14.57	0.78		
	G7	0.77	0.049	14.24	0.71		
آموزشی Educational	A1	0.75	0.065	13.19	0.61	0.853	0.626
	A2	0.83	0.061	14.39	0.68		
	A3	0.82	0.063	14.35	0.67		
	A4	0.69	0.073	13.07	0.57		
	A5	0.74	0.066	13.20	0.60		
مدیریتی Management	M1	0.76	0.051	13.65	0.70	0.907	0.681
	M2	0.66	0.060	12.87	0.64		
	M3	0.68	0.057	12.98	0.66		
	M4	0.83	0.047	13.95	0.73		
	M5	0.72	0.054	13.22	0.67		
	M6	0.75	0.052	13.63	0.69		
	M7	0.71	0.055	13.19	0.68		
روان‌شناختی Psychological	R1	0.69	0.090	13.07	0.72	0.757	0.735
	R2	0.79	0.064	13.87	0.76		
	R3	0.75	0.067	13.23	0.71		
	R4	0.78	0.065	13.80	0.75		
فنی Technical	F1	0.85	0.062	14.54	0.73	0.806	0.978
	F2	0.71	0.069	13.52	0.63		
	F3	0.76	0.066	13.86	0.68		
	F4	0.75	0.067	13.84	0.67		
سیاست‌گذاری Policymaking	S1	0.64	0.065	12.41	0.56	0.799	0.628
	S2	0.80	0.059	13.95	0.75		
	S3	0.77	0.062	13.83	0.65		
	S4	0.63	0.066	12.40	0.55		

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴
Source: Research findings, 2025

شکل (۲) مقادیر محاسبه شده قسمت آزمون ساختاری مدل عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی را نشان می‌دهد. بر اساس مقادیر آماره T، ارتباط بین، متغیرهای پنهان درونی و بیرونی نمونه رابطه معنی‌دار وجود دارد. در این قسمت، با توجه به مقادیر ضرایب اثر می‌توان به رتبه‌بندی و تعیین سهم هر یک از عوامل در مدل تحقیق به‌طور مجزا پرداخت. براساس نتایج به‌دست آمده، عوامل مدیریتی (با ضریب اثر ۰/۹۰۱)، اجتماعی و فرهنگی (با ضریب اثر ۰/۸۹۴) و آموزشی (با ضریب اثر ۰/۸۵۳) به‌ترتیب مهم‌ترین عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی هستند.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]
[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

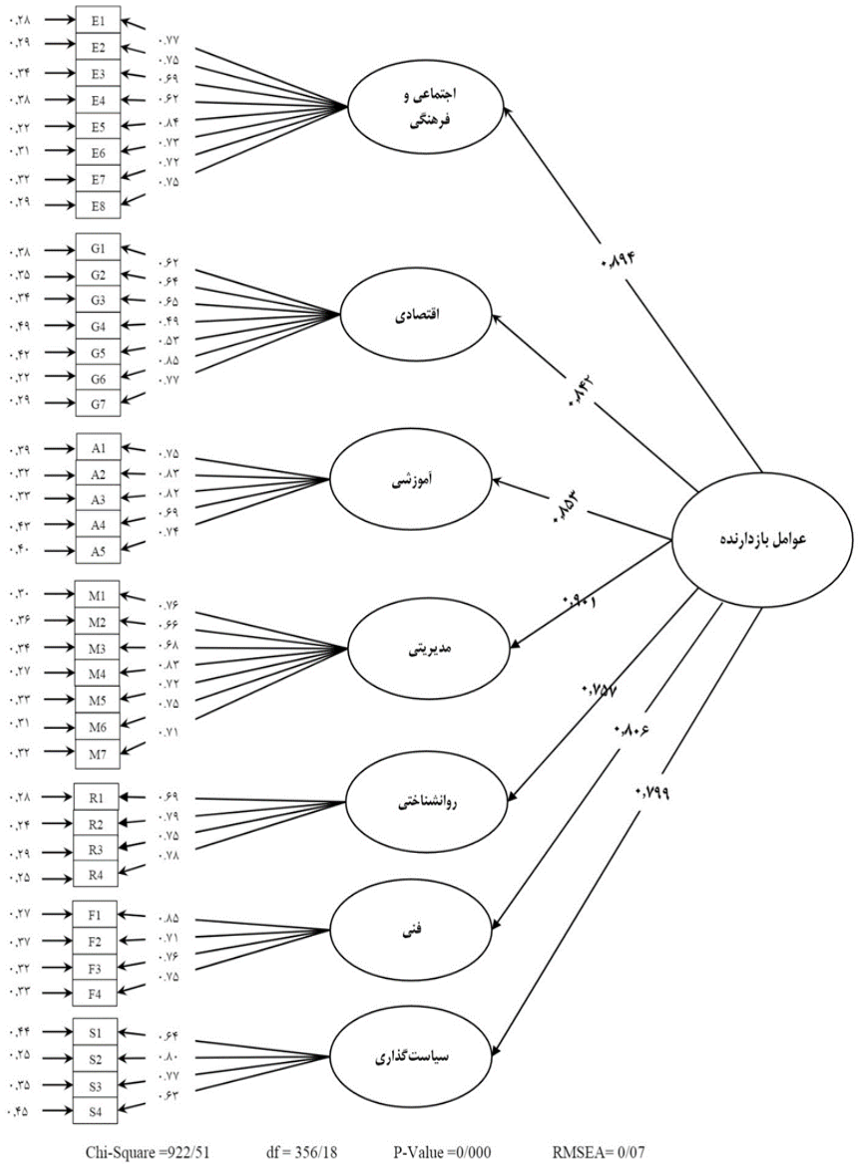

شکل ۲- عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی بر اساس ضرایب بار عاملی استاندارد شده
Figure 2. Factors inhibiting the development of rural women's entrepreneurship based on standardized factor loading coefficients

عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی

بر اساس تحلیل محتوای کیفی داده‌های گردآوری شده از طریق بررسی منابع موجود و مصاحبه‌ها، مفاهیم کلیدی از متن یادداشت‌ها و مصاحبه‌ها استخراج و طی انجام کدگذاری باز ۳۶ عامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی شناسایی شدند. در مرحله کدگذاری باز، مفاهیم با همدیگر مقایسه و با ادغام مفاهیمی که خصوصیت یکسانی داشتند، پنج گروه اصلی شامل عوامل اجتماعی، اقتصادی، زیربنایی، آموزشی و محیط اجتماع شناسایی گردیدند (شکل ۳).

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]
[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

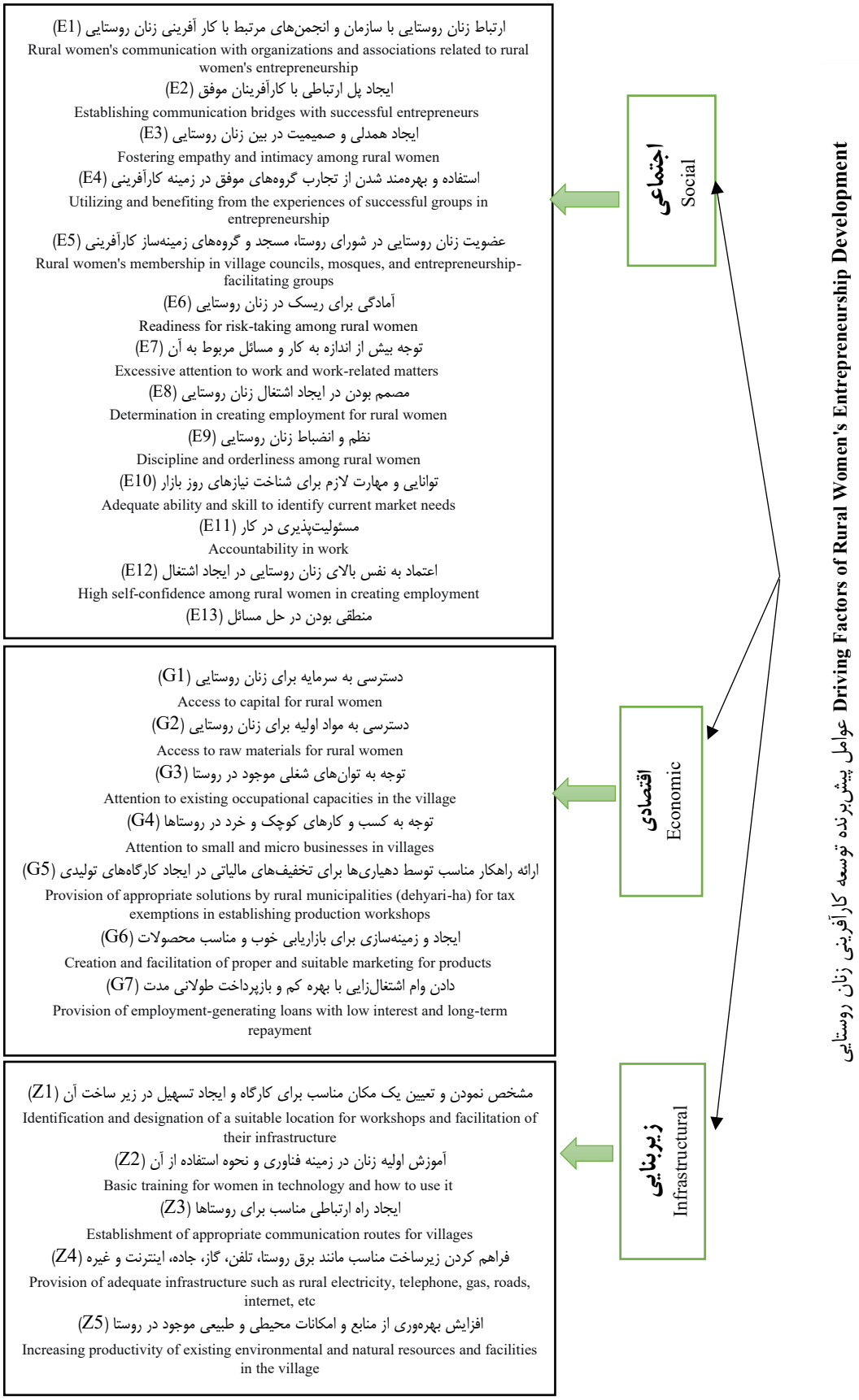

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]
[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

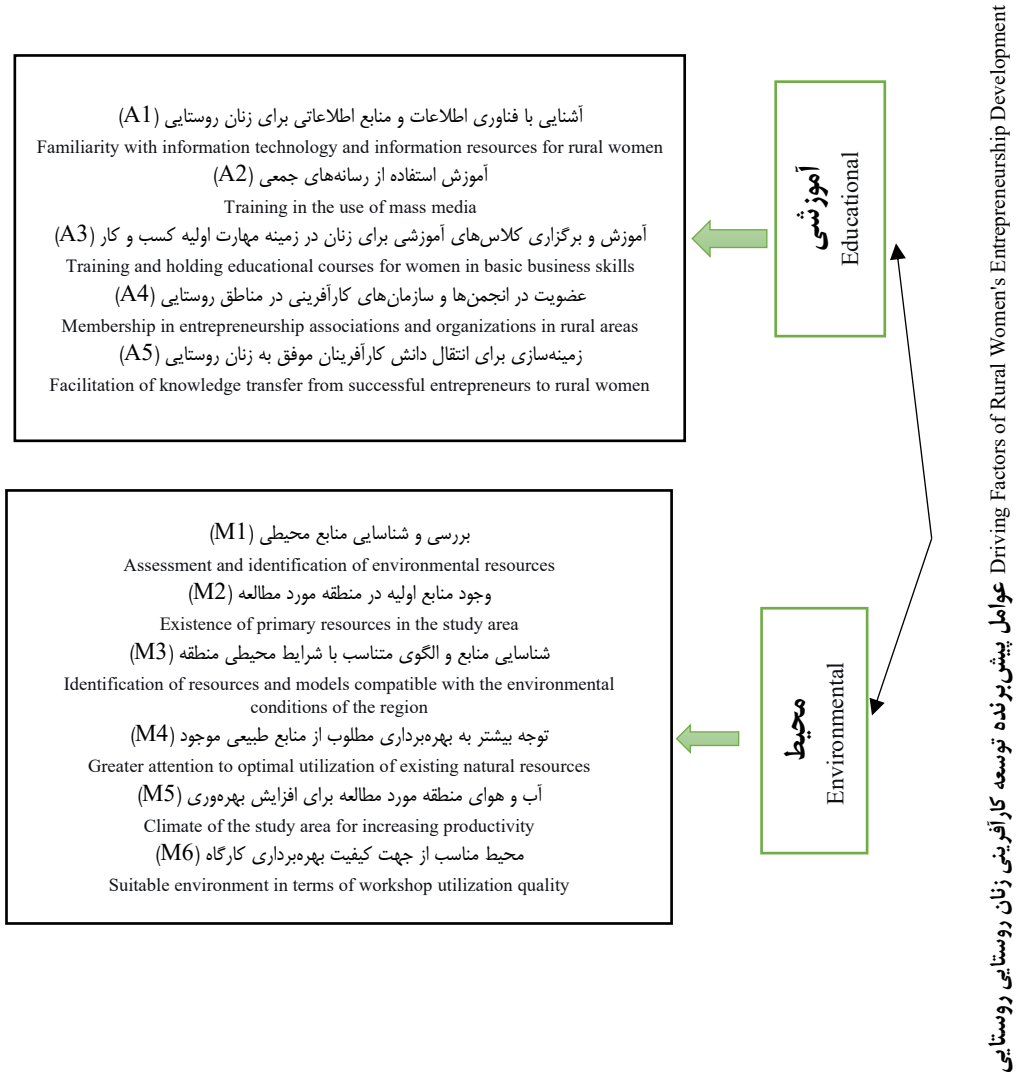

شکل ۳- چارچوب عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی
Figure 3. The framework of factors driving rural women's entrepreneurship development

به‌منظور تأیید مدل و بررسی برازش الگوی اندازه‌گیری مربوط به پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی، از آزمون تحلیل عاملی تأییدی نوع دوم بهره گرفته شد. جهت ارزیابی مدل تحلیل عاملی، از شاخص‌های برازندگی ذکر شده در جدول (۴) استفاده شده است و نتایج نشانگر برازش مناسب هستند.

جدول ۴- انطباق نمونه محاسبه شده با شاخص‌های برازندگی (عوامل پیش‌برنده)
Table 4. Compliance of the calculated sample with the suitability indicators (promoting factors)

شاخص‌های برازش مدل (Model Fit Indices)	حد مطلوب (Optimum Limit)	گزارش شده (Reported)
مقدار کای اسکویر (X2)	-	924.17
درجه آزادی (df)	-	355.89
نسبت کای اسکویر به درجه آزادی (x2.df)	≤3	2.60
ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب (RMSEA)	RMSEA ≤ 0.08	0.06
مجذور مقادیر باقیمانده (RMR)	RBMR ≤0.05	0.05
مجذور مقادیر باقیمانده استاندارد شده (SRBMR)	SRBMR ≤0.05	0.03
شاخص برازندگی (GFI)	0.80 ≤ GFI	0.85
شاخص برازش تطبیقی (CFI)	0.90 ≤ CFI	0.90
شاخص برازش نرم شده (NFI)	0.90 ≤ NFI	0.91
شاخص برازش نرم نشده (NNFI)	0.90 ≤ NNFI	0.94
شاخص برازندگی فزاینده (IFI)	0.90 ≤ IFI	0.92

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴
Source: Research findings, 2025

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]
[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

جدول ۵ مدل نهایی تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی را بر اساس ضرایب استاندارد شده و ضرایب معنی‌داری نشان می‌دهد. طبق تخمین‌های این قسمت، بیشترین بار عاملی در میان عوامل اجتماعی به گویه مصمم بودن در ایجاد اشتغال زنان روستایی (بار عاملی ۰/۸۲)، در بین عوامل اقتصادی به گویه توجه به کسب و کارهای کوچک و خرد در روستاها (بار عاملی ۰/۷۹)، در بین عوامل زیربنایی به گویه افزایش بهره‌وری از منابع و امکانات محیطی و طبیعی موجود در روستا (بار عاملی ۰/۸۲)، در بین عوامل آموزشی به گویه آموزش و برگزاری کلاس‌های آموزشی برای زنان در زمینه مهارت اولیه کسب و کار (بار عاملی ۰/۸۰) و در بین عوامل محیط اجتماع به گویه وجود منابع اولیه در منطقه مورد مطالعه (بار عاملی ۰/۷۹) اختصاص یافته است. به بیانی دیگر، این نشانگرها بالاترین نقش را در تغییرات متغیرهای پنهان(عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی) داشته‌اند.

جدول ۵- رتبه‌بندی عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی
Table 5. Ranking of factors promoting the development of rural women's entrepreneurship

AVE	CR	R2	T	خطای استاندارد SE	بار عاملی استاندارد Standard factor loading	نماگر Indicator	ابعاد Dimensions
		0.61	13.15	0.058	0.61	E1	
		0.65	13.39	0.053	0.64	E2	
		0.75	14.38	0.043	0.81	E3	
		0.51	11.31	0.061	0.49	E4	
		0.56	12.21	0.052	0.54	E5	
		0.66	13.40	0.051	0.66	E6	
0.638	0.867	0.71	14.24	0.049	0.77	E7	اجتماعی Social
		0.77	14.45	0.041	0.82	E8	
		0.70	14.22	0.050	0.76	E9	
		0.66	13.41	0.052	0.65	E10	
		0.52	11.33	0.060	0.52	E11	
		0.75	12.24	0.056	0.53	E12	
		0.62	13.17	0.056	0.62	E13	
		0.70	13.66	0.052	0.77	G1	
		0.65	12.83	0.061	0.65	G2	
		0.67	12.92	0.059	0.68	G3	
0.684	0.795	0.72	13.94	0.051	0.79	G4	اقتصادی Economic
		0.68	13.11	0.057	0.70	G5	
		0.68	13.19	0.055	0.71	G6	
		0.69	13.62	0.054	0.75	G7	
		0.61	13.20	0.064	0.74	Z1	
		0.57	13.10	0.073	0.69	Z2	
0.626	0.882	0.60	13.23	0.098	0.74	Z3	زیربنایی Infrastructure
		0.68	14.35	0.063	0.81	Z4	
		0.67	14.37	0.060	0.82	Z5	
		0.66	12.81	0.058	0.69	A1	
		0.62	12.70	0.060	0.62	A2	
0.682	0.850	0.76	13.97	0.050	0.80	A3	آموزشی Educational
		0.69	13.20	0.056	0.73	A4	
		0.68	13.07	0.057	0.72	A5	
		0.57	12.40	0.060	0.63	M1	
		0.74	13.93	0.060	0.79	M2	
0.618	0.922	0.65	13.83	0.062	0.76	M3	محیط اجتماع Community Environment
		0.57	12.42	0.066	0.64	M4	
		0.64	13.78	0.063	0.75	M5	
		0.53	12.28	0.071	0.59	M6	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴
Source: Research findings, 2025

بر اساس مقادیر آماره T، ارتباط بین متغیرهای پنهان درونی و بیرونی نمونه رابطه معنی‌دار وجود دارد. در این قسمت، با توجه به مقادیر ضرایب اثر می‌توان به رتبه‌بندی و تعیین سهم هر یک از عوامل در مدل تحقیق به‌طور مجزا پرداخت. بر اساس نتایج به‌دست آمده، عوامل محیط اجتماع (با ضریب اثر ۰/۹۲۲)، زیربنایی (با ضریب اثر ۰/۸۸۲) و اجتماعی (با ضریب اثر ۰/۸۶۷) به‌ترتیب مهم‌ترین عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی هستند.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]
[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

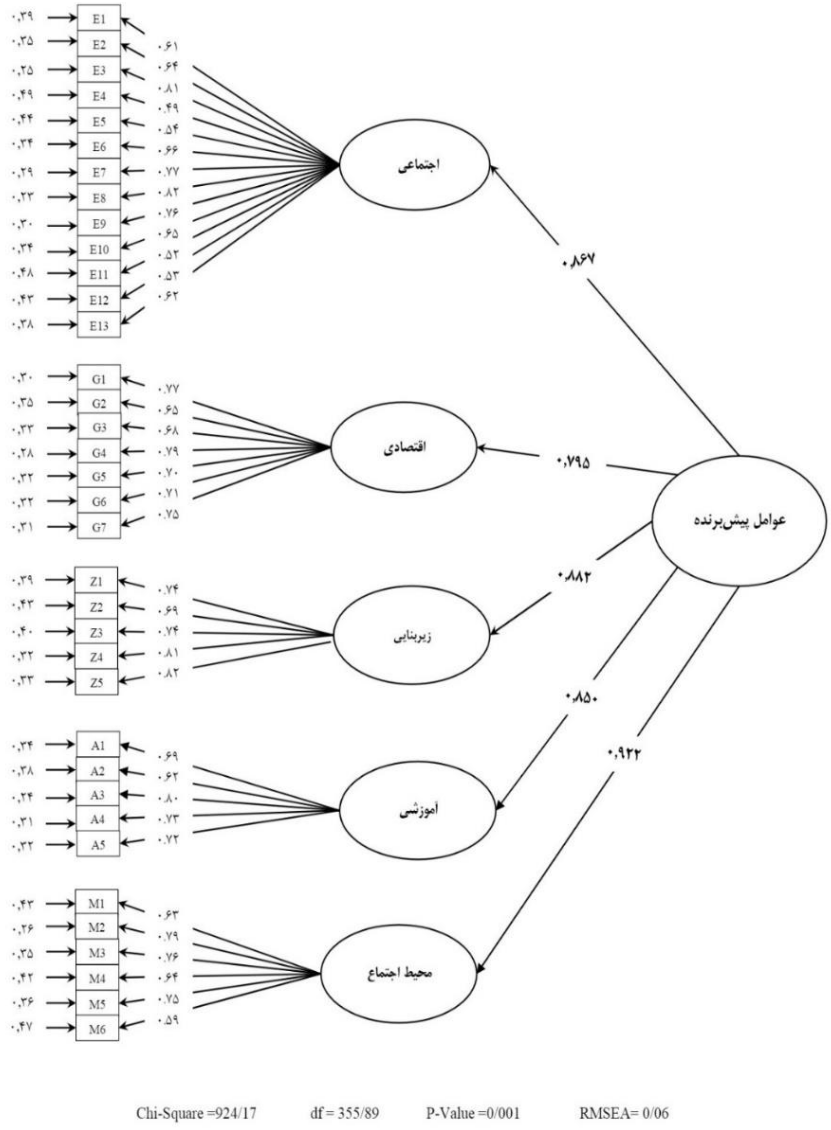

شکل ۴- چارچوب عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی
Figure 4. The framework of factors driving rural women's entrepreneurship development

با در نظر گرفتن تغییرات سریع صورت‌گرفته در جوامع، کارآفرینی به‌عنوان یک متغیر چندبعدی با ایجاد تحول از طریق نوآوری، اشتغال، اصلاح فرآیندهای موجود و همچنین، به‌عنوان عاملی کلیدی در توسعه و رشد اقتصادی، به‌صورت جدی مورد توجه است. کارآفرینی به‌عنوان فرآیندی که در آن فرد با ایده‌هایی جدید و خلاقانه به شناسایی فرصت‌های تازه می‌پردازد و با استفاده بهینه از منابع موجود، به ایجاد پیشه و کار مبادرت می‌ورزد و از طریق آن سازمان‌های نو، شرکت‌های جدید و نوآور ایجاد می‌کند، می‌تواند به‌عنوان موتور محرکه جوامع در حال توسعه قلمداد شود و شاخص‌های اقتصادی- اجتماعی را بهبود بخشد.

چالش‌های ناشی از بیکاری در مناطق روستایی از جمله فقر، مهاجرت، حاشیه‌نشینی، کمبود درآمد، بزهکاری و ... سبب شده‌اند تا برنامه‌ریزان عرصه روستایی به‌طور جدی به‌دنبال رهیافتی کارآمد برای کاهش بیکاری و در نتیجه فراهم آمدن زمینه‌های اشتغال افراد جامعه باشند. کارآفرینی از مهم‌ترین گزینه‌هایی است که با توجه به ماهیت آن، توانایی بالا بردن سطح اشتغال و در نتیجه رونق اقتصادی و اجتماعی جوامع را به‌دنبال دارد. با این وجود، شواهد حاکی از آن هستند که در نیل به توسعهٔ کارآفرینی و گسترش آن در مناطق مختلف و به‌ویژه در میان زنان روستایی، عوامل متعددی در قالب عوامل پیش‌برنده و بازدارنده وجود دارند. بنابراین جامعه‌ای که خواهان رشد و شکوفایی است باید موانع موجود بر سر راه کارآفرینی زنان را به حداقل برساند. زیرا کارآفرینان زن عصر حاضر به‌طور بالقوه انگیزه یافته‌اند که برای بهبود شرایط زندگی، سهیم بودن در تولید درآمد همراه با همسرانشان، تأمین آموزش کافی برای فرزندان، ایجاد فرصت‌های شغلی، توانمندسازی زنان دیگر و رهایی جامعه از بیکاری و نابرابری فعالیت کنند. لذا، در این

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]
[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

پژوهش به شناسایی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان در روستاهای بخش مرکزی شهرستان اردبیل پرداخته شد.

از بین هفت عامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی (اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی، مدیریتی، آموزشی، فنی، سیاست‌گذاری و روانشناختی)، عوامل مدیریتی (با ضریب اثر ۰/۹۰۱)، اجتماعی و فرهنگی (با ضریب اثر ۰/۸۹۴) و آموزشی (با ضریب اثر ۰/۸۵۳) به‌ترتیب مهم‌ترین عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی هستند. بیشترین بار عاملی در میان عوامل اجتماعی و فرهنگی به گویه عدم شناسایی فرصت‌ها برای ایجاد کسب و کار در بین زنان روستایی (بار عاملی ۰/۸۴)، در بین عوامل اقتصادی به گویه عدم راه‌اندازی مشاغل مورد علاقه زنان در مناطق روستایی (بار عاملی ۰/۸۵)، در بین عوامل آموزشی به گویه نداشتن مهارت و تخصص کافی زنان روستایی (بار عاملی ۰/۸۳)، در بین عوامل مدیریتی به گویه ناهماهنگی سازمان‌ها و نهادها در جهت افزایش توسعه کار آفرینی (بار عاملی ۰/۸۳)، در بین عوامل روانشناختی به گویه عدم ریسک و پایین بودن سطح ریسک در بین زنان (بار عاملی ۰/۷۹)، در بین عوامل فنی به گویه عدم دسترسی زنان روستایی به فناوری و دانش روز در زمینه‌های مختلف (بار عاملی ۰/۸۵) و در بین عوامل سیاست‌گذاری به گویه نبود سازمان، انجمن و یا صنف در خصوص حمایت از زنان کارآفرین در سطح جامعه (بار عاملی ۰/۸۰) اختصاص یافته است. به بیانی دیگر، این نشانگرها بالاترین نقش را در تغییرات متغیرهای پنهان (عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی) داشته‌اند. در این رابطه، تورکین‌تن و همکاران (Torkinton *et al.*, 2025) دستیابی به اهداف همه جانبه توسعه کارآفرینی را به عوامل مدیریتی ربط داده‌اند و نبود سازمان‌های مرتبط با کارآفرینی را مهم‌ترین مانع می‌دانند. ویکوویچ و همکاران (Vukovic *et al.*, 2023) نیز چالش‌های سیاستی، قانونی، عدم مدیریت و شیوه‌های صحیح مدیریتی را مهم‌ترین چالش پیش‌روی کارآفرینان می‌دانند.

از بین پنج عامل پیش‌برنده شناسایی شده، عوامل محیط اجتماع (با ضریب اثر ۰/۹۲۲)، زیربنایی (با ضریب اثر ۰/۸۸۲) و اجتماعی (با ضریب اثر ۰/۸۶۷) به‌ترتیب مهم‌ترین عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی هستند. در این بین، بیشترین بار عاملی در میان اجتماعی به گویه مصمم بودن در ایجاد اشتغال زنان روستایی (بار عاملی ۰/۸۲)، در بین عوامل اقتصادی به گویه توجه به کسب‌وکارهای کوچک و خرد در روستاها (بار عاملی ۰/۷۹)، در بین عوامل زیربنایی به گویه افزایش بهره‌وری از منابع و امکانات محیطی و طبیعی موجود در روستا (بار عاملی ۰/۸۲)، در بین عوامل آموزشی به گویه آموزش و برگزاری کلاس‌های آموزشی برای زنان در زمینه مهارت اولیه کسب‌وکار (بار عاملی ۰/۸۰) و در بین عوامل محیط اجتماع به گویه وجود منابع اولیه در منطقه مورد مطالعه (بار عاملی ۰/۷۹) اختصاص یافته است. به بیانی دیگر، این نشانگرها بالاترین نقش را در تغییرات متغیرهای پنهان (عوامل پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی) داشته‌اند. در این حیطه، یأسوری و نوروزنژاد (Yasoori & Norozinejad, 2021) عنوان می‌کنند عوامل زیرساختی و اجتماعی از عوامل اثرگذار بر توسعه کارآفرینی هستند و تعامل موثر این عوامل را در توسعه کارآفرینی ضروری می‌دانند. همچنین، به زعم کریمی و همکاران (Karimi *et al.*, 2022) نگرش جامعه به کارآفرین به‌خصوص کارآفرینان زن و دسترسی کافی به فناوری اطلاعات در توسعه کارآفرینی روستایی بیشترین نقش را دارند. بنازاده و همکاران (Banazadeh *et al.*, 2024) نیز استفاده از توانایی و استعداد درونی روستاییان را یکی از شیوه‌های مناسب رسیدن به این هدف می‌دانند.

نتیجه گیری کلی

پژوهش حاضر با هدف شناسایی عوامل بازدارنده و پیش‌برنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی در روستاهای بخش مرکزی شهرستان اردبیل انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد که توسعه کارآفرینی زنان روستایی تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی، آموزشی، مدیریتی، روان‌شناختی، فنی و سیاست‌گذاری قرار دارد. در میان عوامل بازدارنده، عوامل مدیریتی، اجتماعی و فرهنگی و آموزشی به‌ترتیب بیشترین ضریب اثر را داشته‌اند و در میان عوامل پیش‌برنده نیز عوامل محیط اجتماع، زیربنایی و اجتماعی بیشترین ضریب اثر را نشان داده‌اند.

بررسی عوامل بازدارنده نشان داد که ناهماهنگی سازمان‌ها و نهادها در جهت افزایش توسعه کارآفرینی، عدم شناسایی فرصت‌ها برای ایجاد کسب‌وکار، نداشتن مهارت و تخصص کافی، عدم راه‌اندازی مشاغل مورد علاقه زنان، عدم دسترسی به فناوری و دانش روز، پایین بودن سطح ریسک‌پذیری و نبود سازمان، انجمن یا صنف در خصوص حمایت از زنان کارآفرین، از جمله مهم‌ترین موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی هستند. در مقابل، نتایج عوامل پیش‌برنده نشان داد که وجود منابع اولیه در منطقه، افزایش بهره‌وری از منابع و امکانات محیطی و طبیعی، مصمم بودن در ایجاد اشتغال زنان روستایی، توجه به کسب‌وکارهای کوچک و خرد و آموزش و برگزاری کلاس‌های آموزشی برای زنان در زمینه مهارت‌های اولیه کسب‌وکار، از مهم‌ترین عوامل زمینه‌ساز توسعه کارآفرینی زنان روستایی هستند.

در مجموع، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که توسعه کارآفرینی زنان روستایی در بخش مرکزی شهرستان اردبیل، از یک سو نیازمند کاهش موانع مدیریتی، اجتماعی و فرهنگی و آموزشی و از سوی دیگر نیازمند تقویت ظرفیت‌های اجتماعی، زیربنایی و محیط اجتماعی موجود در روستاهاست. همچنین، توجه همزمان به توانمندی‌های زنان، آموزش و مهارت‌آموزی، دسترسی به فناوری، منابع و امکانات محیطی، حمایت سازمانی و ایجاد زمینه مناسب برای فعالیت‌های اقتصادی زنان می‌تواند در توسعه کارآفرینی زنان روستایی نقش داشته باشد. بنابراین، شناسایی همزمان عوامل بازدارنده و پیش‌برنده می‌تواند مبنایی برای توجه بیشتر به ظرفیت‌های موجود و کاهش موانع توسعه کارآفرینی زنان روستایی در منطقه مورد مطالعه باشد.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]
[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

در ادامه با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاداتی جهت توسعه کارآفرینی زنان روستایی ارائه می‌گردند.

– با توجه به ضعف شناسایی فرصت‌ها برای ایجاد کسب و کار که یکی از عوامل بازدارنده در پژوهش حاضر بود، زمینه‌سازی برای حضور بیشتر زنان در بازار کار به‌ویژه در مشاغلی که زنان به آسانی و حتی بهتر از مردان از عهده آن بر می‌آیند همانند صنایع دستی، فرش‌بافی، خیاطی و. ...

– با توجه به مصاحبه نگارندگان، اکثراً زنان روستایی ضعف فرهنگی و برخی باورهای سنتی رایج در منطقه (از جمله این که فقط مردان، نان‌آور خانه بوده و حق فعالیت و کار در بیرون از منزل را دارند) را مانع کار و کارآفرینی می‌دانند. بنا بر این، بالابردن سطح فرهنگی و تضعیف باورهای سنتی و غلط می‌توانند در دستیابی به توسعه کارآفرینی زنان اثربخش باشند.

– با توجه عدم راه‌اندازی مشاغل مورد علاقه زنان روستایی، ارائه تسهیلات بانکی با شرایط ویژه به زنان روستایی و اعمال مجموعه‌ای از سیاست‌های حمایتی و تشویقی مانند کاهش مالیات و افزایش معافیت مالیاتی برای واحدهای کارآفرین فعال در مناطق روستایی.

– پایین بودن سطح ریسک در بین زنان یکی از عوامل بازدارنده توسعه کارآفرینی زنان روستایی است. در این راستا، برگزاری کلاس‌های آموزشی برای توجیه همسران و سرپرستان خانوار در خصوص توانایی سودآوری زنان در صورت حمایت مالی از آنها و فراهم کردن اعتبار مورد نیاز برای فعالیت‌های کارآفرینانه و دعوت از کارآفرینان موفق جهت افزایش انگیزه و علاقه و همچنین بهره‌گیری از تجارب آنها می‌تواند راهگشا باشد.

– زنان روستایی فاقد مهارت و تخصص کافی هستند؛ بنا بر این، ایجاد آموزشگاه‌ها و مراکز آموزشی در مناطق روستایی مستعد و تقویت ارتباطات این گونه مراکز با روستاها می‌تواند در توسعه کارآفرینی زنان روستایی اثرگذار باشد.

References

Agarwal, S. U., Lenka, K., Singh, V., Agrawal A., & Agrawal, M. (2020). A qualitative approach towards crucial factors for sustainable development of women social entrepreneurship: Indian cases. *Journal of Cleaner Production*, 274, 123135. http: dx.doi.org.10.1016.j.jclepro.2020.123135

Ahmadi, M., Hatami, H., Jashirzadeh, A., & Moosazadwh, N. (2024). Analyzing the barriers to the development of rural women's entrepreneurship, case study: touristic villages of Yasouj, *Journal of Sustainable Urban and Regional Development Studies*, 5(3), 17-32. https: www.srds.ir.article_206699.html [In Persian]

Alibaigi, A. H., & Taghi Baigi, M. (2023). Strategic Planning to Empower Rural Women in Kermanshah Province through Entrepreneurship Application of Meta-SWOT Technique, *Journal of Rural Reserch*, 14(1), 90-115. http: dx.doi.org.%2010.22059.jrur.2023.351332.1796 [In Persian]

Amini, F. (2021). Investigating obstacles to the development of rural women's entrepreneurship (Case Study: Baghbahadoran district), Master's thesis, Geography and Rural Planning, Sustainable Rural Development Management, Payam Noor University, Zarrinshahr Center. [In Persian]

Amofah, S. (2021). Indigenous Women Social Entrepreneurship: Poverty Alleviation Tool Used byDevelopment NGOs in Ghana, *Athens Journal of Social Sciences*, 8(2), 151-168. Retrievedfrom https: www.athensjournals.gr.social.2021-02SOC.pdf#page=77

Banazadeh, A., Rezaei-Moghaddam, K., & Fatemi, M. (2024). Determinants of the Development of Rural Women's Entrepreneurial Activities in Fars Province, *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 11(1), 108-120. doi:10.61186.jea.11.1.108 [In Persian]

Chowdhury, M. S. (2007). Overcoming entrepreneurship development constraints: the case of Bangladesh, *Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy*, 1(3), 240-251. http: dx.doi.org.10.1108.17506200710779549

Cobb, J. A., Wry, T., & Zhao, E.Y. (2016). Funding financial inclusion: institutional logics and the contextual contingency of funding for microfinance organizations, *Academy of Management Journal*, 59, 2103–2131. http: dx.doi.org.10.5465.amj.2015.0715

Darvari, S. Z., Jamshidi, O., & Ghorbani Piralidehi, F. (2024). Designing a Sustainable Rural Entrepreneurship Development Model, Case Study: Coastal Villages of Sari and Miandorud Counties, *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture,* 11(2), 54-73. doi:10.61186.jea.11.2.54 [In Persian]

Falah, M. R., & Parhizgar, F. (2021). Identifying the Antecedents of Successful Entry of Rural Women into the Field of Entrepreneurship: A Case Study of North Khorasan Province of Iran, *Journal of Village and Development*, 23(4), 89-114. https: doi.org.10.30490.rvt.2020.318629.1128 [In Persian]

Gavigan, S., Ciprikis, K., & Cooney, T. (2020). The impact of entrepreneurship training on self-employment of rural female entrepreneurs in Uganda, *Journal of Small Enterprise Research*, 27(2),180–194. http: dx.doi.org.10.1080.13215906.2020.1769715

Ghasemi, M., Shirmohamadi, M., & Ahmadi, S. (2022). Intrepreneurship development strategies among rural women using strategic planning tools Case study: Nasrabad section, Torbat Jam city, *Journal of Intrepreneurship Development*, 15(2), 303-320. https: doi.org.10.22059.jed.2022.301279.653329 [In Persian]

Kamberidou, I. (2020). Distinguished women entrepreneurs in the digital economy and the multitasking whirlpool. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 9(1), 1-26.

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.61882/jea.2026.445]

Karimi, S., Karimi Rad, S., & Karimi, H. (2022). The Effect of Empowerment and Resilience on the Entrepreneurial Success of Rural Women in Sistan Region, *Journal of Iranian Agricultural Extension and Education*, 18(1), 67-86. https: dor.isc.ac.dor.20.1001.1.20081758.1401.18.1.5.8 [In Persian]

Malki, I., Ghalib, A., & Kaousar, R. (2024). The impact of microfinance on enterpreurship and welfare among women borrowers in rural Pakistan, *Journal of Word Development Perspective*, 35, 100616. https: doi.org.10.1016.j.wdp.2024.100616

Mansoori, S., & Baghaei, T. (2021). Developing a Model of Rural Women Entrepreneurial Activities Based on Educational Experts' Perspectives, *Journal of Entrepreneurial Strategies in Agriculture*, 15(8), 100-110. http: dx.doi.org.10.52547.jea.8.15.100 [In Persian]

Ming-Yen, W., & Chong, S. C. (2008). Improving Women Entrepreneurship in SMEs in Malaysia: Policy Recommendation, *Journal of Communication of The Improving Women Entrepreneurs in Small and Medium Enterprises*, 2, 31-38. https: ibimapublishing.com. articles.CIBIMA.2008.853464.

Naguib, R. (2022) Motivations and Barriers to Female Entrepreneurship: Insights from Morocco*, Journal of African Business,* doi: 10.1080.15228916.2022.2053400.

Naminse, E. Y., & Zhuang, J. (2018). Does farmer entrepreneurship alleviate rural poverty in China? Evidence from Guangxi Province*. Journal of Plos One*, 13(3), 1-18. http: dx.doi.org. 10.1371.journal. pone.0194912

Noorabadi, E., Vahedi, M., Arayesh, M. B., & Poor Saeid, A. (2023). Drivers of Recognizing Entrepreneurial Opportunities for Rural Woman Entrepreneurs in Agricultural Sector of Ilam Province, *Journal of Village and Development*, 26(101), 21-48. https: doi.org.10.30490.rvt.2021.354887.1368 [In Persian]

Radan, F. (2020). Analysis of social and cultural factors affecting housewives' tendency towards cooperative affairs, *Journal of Co-Operation and Agriculture*, 9(35), 1-20. https: search.ricest.ac.ir.dl.search.defaultta.aspx?DTC=8&DC=1198870 [In Persian]

Raman, R., Subramaniam, N., Nair, V. K., Shivdas, A., Achuthan, K., & Nedungadi, P. (2022). Women Entrepreneurship and Sustainable Development: Bibliometric Analysis and Emerging Research Trends, *Journal of Sustainability*, 14(15), 9160. https: doi.org.10.3390.su14159160

Rezaei, B., Naderi, N., & Soheimani, M. (2020). Strategies for developing an entrepreneurial ecosystem in rural areas of Kermanshah County, *Journal of Space Economy and Rural Development*, 9(1), 67-94. https: dor.isc.ac.dor.20.1001.1.23222131.1399.9.31.4.7 [In Persian]

Sangolagi, K., & Alagawadi, K. (2016). Woman entrepreneurs. *International Journal of Advancement in Engineering Technology Management & Apllied Science*, 3(1), 216-222. https: www.researchgate.net.publication.316430274_Women_Entrepreneurs

Shaaban, S. (2022). Can village savings and loans association (VSLA) approach achieve.promote rural sustainable development in the Egyptian community*?, Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies*, 15(3), 332-349. https: doi.org.10.1108.JCEFTS-08-2021-0047

Shahvand, S., Omidi Najafabadi, M., & Hosseini, J. F. (2024). Which factors affect social entrepreneurship development for rural women in Varamin township?. *Journal of Social Entrepreneurship,* 15(2), 768-790. DOI: 10.1080.19420676.2021.2004204.

Sharma, D. (2016). Nekusbetween financial Inclusion and economic growth: ecidance from the emerging Indian ecocomy. *Journal of Financial Economic Policy*, 8(1), 13-36. http: dx.doi.org.10.1108.JFEP-01-2015-0004

Tahmasbi, K., Rezaei, B., & Naderi, N. (2022). Analyzing the factors affecting the entrepreneurship of rural women in Nahavand County, *Journal of Space Economy and Rural Development*, 11(4), 195-195. https: dor.isc.ac.dor.20.1001.1.23222131.1401.11.42.9.8 [In Persian]

Torkinton, K., Eimermann, M., Ribeiro, F. P., & Conceicao, S. (2025). Challenges for tourism-related lifestyle migrant entrepreneurship in rural areas of the Algarve, Portugal, *Journal of Rural Studies*, 115, 103562. https: doi.org.10.1016.j.jrurstud.2025.103562

Vukovic, D. B., Petrovic, M., Maiti, M., & Vujko, A. (2023). Tourism development, entrepreneurship and women's empowerment–Focus on Serbian countryside. *Journal of Tourism Futures*, 9(3), 417-437. https: doi.org.10.1108.jtf-10-2020-0167

Yasoori M., & Norozinejad, M. (2021). Qualitative meta-analysis of the dimensions of rural women entrepreneurship development, *Journal of Woman In Development & Politice*, 19(1), 21-41. https: www.doi.org.10.22059.jwdp.2021.313046.1007905 [In Persian]

[Downloaded from jea.sanru.ac.ir on 2026-11-10]

[DOI: 10.61882/jea.2026.445]